

Галина Саган

СПЕЦИФІКА КОНТАКТІВ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЮГОСЛАВСЬКИХ ВЧЕНИХ У 50–80-ті РОКИ ХХ ст.

У статті в результаті вивчення нових архівних документів розкрито напрями, особливості й форми співпраці між українськими та югославськими вченими. З'ясовано вплив державної політики як УРСР, так і СФРЮ на зміст контактів. Показано значення особистісного фактору в розгортанні зв'язків між вченими. Відзначено, що нехтування інтересами останніх, відсутність належної уваги до наукових інституцій з боку влади негативно відображається на міжнародному авторитеті країни та дієвості її керівництва.

Ключові слова: наукові зв'язки, українські та югославські вчені, культурна співпраця.

Сучасні інтеграційні процеси вимагають насичених контактів з міжнародною спільнотою в усіх сферах суспільного розвитку. Наука як рушій прогресу повинна мати лідируючі позиції, аби відбувся загальний поступ країни. У пошуку нових напрямів і форм співпраці важливим є досвід, який мають українські наукові інституції. Саме аналізу такого надбання вітчизняних вчених присвячена ця стаття.

Після Другої світової війни і до кінця 80-х років ХХ ст. розвиток науки в Югославії та Україні ґрунтувався на подібних принципах та мав спільні ознаки. Основними осередками наукових досліджень у цих республіках були інститути, лабораторії чи центри у складі академії наук, при вищій школі чи при господарських підприємствах. У Югославії на початку 1980-х років налічувалося близько 850 науково-дослідних організацій і закладів. Найбільші наукові центри входили до складу академії наук і мистецтв, які працювали в кожній республіці та автономних краях СФРЮ. 1960 р. створено спільний орган — Раду Академії наук і мистецтв, що координувала діяльність академії, здійснювала міжнародну наукову співпрацю [49, 86–87].

Від середини 40-х і до кінця 80-х років ХХ ст. з державного бюджету Югославії на розвиток науки йшло дедалі більше коштів. На середину 1980-х років ця цифра досягла 1,5 % національного валового прибутку. В Україні виділяли стільки ж, однак порівняно із країнами Заходу, де на науку призначали 4–7 %, а в США — 10 % національного прибутку, сумарно більшого за югославський чи український, — це були незначні кошти. Недостатнє фінансування наукових проєктів як у Югославії, так і в Україні згодом далось взнаки та суттєво вплинуло, зокрема, на розвиток співпраці українських та югославських вчених, викликало негативні тенденції у спілкуванні між науковцями цих країн.

Проте це не були головні чинники, що диктували політику наукових зв'язків між українськими та югославськими вченими. Основні важелі впливу на ці процеси виходили з політичної концепції та панівної ідеології у радянській Україні та СФРЮ. Розбудова соціалізму під тотальним контролем комуністичних партій в обох республіках сформувала в них подібні умови розвитку для науки та зовнішніх контактів. Як частка міжнародної діяльності, наукові зв'язки опинилися під прискіпливою увагою державних та партійних органів контролю, які лімітували всі напрями наукового життя. За таких обставин складно було організувати плідну співпрацю українських та югославських колег. Їхня спільна робота ставала можливою тільки завдяки тим амбітним вченим, яким вдавалося витримати ідеологічний тиск партії, захищаючи інтереси науки.

Питання, що порушуються у цій статті, не ставали предметом вивчення української та іноземної науки. Представлений аналіз здійснений у результаті введення до наукового обігу нових архівних документів. Такі матеріали було виявлено у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Зокрема, у фонді Українське товариство культурного зв'язку з зарубіжними країнами (ф. 5111) віднайдено звітну документацію про відрядження українських вчених до республік СФРЮ та прийняття їх науковців у УРСР. Така інформація була виявлена у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України у Києві (ЦДАГО України). Так у фонді Центрального Комітету комуністичної партії України (ф. 1) зберігаються колись засекречені звіти вчених про зарубіжні відрядження, інструкції з прийняття іноземних вчених тощо.

Наративні джерела представлені югославською та українською науковою періодикою.

Їх аналіз дозволив з'ясувати специфіку наукових контактів, форми співпраці, роль особистісного фактору в розгортанні зв'язків. З цією метою було проаналізовано видання академії наук і мистецтв республік Югославії. Зокрема, йдеться про видання Сербської академії — «Вісник Сербської академії наук» («Гласник Српска академије наука») і «Щорічник Сербської академії наук» («Годишњак Српска академије наука»); Хорватської — «Новини Югославської академії наук і мистецтв» («Vijesti Jugoslovenske Akademije Znanosti i Umjetnosti») і «Список публікацій Югославської академії наук» («Popis izdanja Jugoslovenske Akademije»); Словенської — «Щорічник Словенської Академії наук і мистецтв» («Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti»); Македонської — «Югославський історичний часопис» («Југословенска историски часопис»); наукове видання Боснії і Герцеговини — «Історичний вісник» («Istorijski Zbornik») та інші.

Щодо наукових розвідок з порушеної тематики, то на увагу заслуговують дослідження В. Даниленка. Вивчаючи науково-технічну співпрацю східноєвропейських країн [17–27], він переконливо довів: саме тотальний контроль адміністративно-бюрократичного апарату СРСР вплинув на те, що оперативність і свобода дій українських вчених у розвитку міжнародних зв'язків були вкрай обмеженими [23, 78–79]. Особливо гостро постала ця проблема в науковців гуманітарного профілю, бо угоди між іноземними науковими центрами та українськими істориками, філологами виконувалися непослідовно і частково. Через те радянські вчені-суспільствознавці були далекими від цінностей європейської культури й зорієнтовані на утвердження імперської ідеології.

Мета нашого дослідження полягає в тому, аби окреслити зміст і специфіку наукових контактів українських вчених з науковцями Югославії. Нині, коли зв'язки України з новими незалежними країнами, які виникли на постюгославському просторі, є дуже мізерними порівняно з другою половиною ХХ ст., варто звернутися до минулого досвіду та максимально використати його.

Контакти югославських та українських науковців почали налагоджуватися у перші повоєнні роки. Від 1946 р. систематичне листування вели між собою директор Пастерівського інституту з м. Новий Сад Мілан Ніколін та керівник Одеського інституту епідеміології та мікробіології ім. І. Мечникова кандидат медичних наук Аніна Радченко. Оскільки на той час наукові розробки українських колег у цій галузі дослідження були вищі за успіхи сербських медиків, то на прохання останніх до Югославії з Одеси

надсилали інформацію, якою цікавилися науковці Пастерівського інституту [53, арк. 161].

Чимало зусиль для налагодження наукової співпраці між українськими та югославськими вченими вказаного періоду доклало Українське товариство культурного зв'язку, що організувало обмін науково-теоретичними матеріалами, в яких мали потребу дослідники обох країн. Українські науковці отримували з Югославії літературу переважно гуманітарного змісту. Філологи, історики, юристи особливо цікавилися архівними документами як опублікованими, так і не залученими до наукового обігу. Водночас українці надсилали югославським колегам необхідну літературу, свої останні дослідження.

Проте траплялися випадки, коли доводилось відмовляти у виконанні замовлень. Така ситуація, наприклад, склалася 1947 р., коли з Югославії надійшов запит на наукові роботи з питань осушення та зрошення земель. На той час в Україні не велося жодних досліджень у цій галузі, а старі напрацювання вже давно втратили актуальність, тому українські вчені нічим не змогли допомогти колегам [53, арк. 146].

Загалом наукові контакти мали позитивні тенденції. Зокрема, з ініціативи українських фтизіатрів до Югославської Національної протитуберкульозної ліги влітку 1947 р. надіслано кілька наукових праць із проблем лікування туберкульозу. На той час ліги вже не існувало, тому матеріали переслали до Сербського товариства лікарів, які були надзвичайно вдячні своїм київським колегам за необхідний для них матеріал, адже під час війни їхні наукові розробки було знищено або вивезено окупаційними військами, а по війні вчені ще не провели нових досліджень. На виконання югославських лікарів, останні наукові розробки українських колег, що надійшли з Києва, мали допомогти їм подолати дефіцит матеріалів для нових досліджень [61, арк. 5].

Щойно зв'язки між українськими та югославськими науковцями налагодилися, як наприкінці 1940-х років через політичні обставини співпрацю було згорнуто майже на десять років. У подальшому ініціаторами відновлення контактів здебільшого виступали вчені Федеративної Народної Республіки Югославії (ФНРЮ). Цьому сприяла політична та економічна кон'юнктура країни. Елементи ринкової економіки та самоврядний соціалізм, які поступово вкорінювалися в Югославії із 50-х років ХХ ст., стимулювали у країні економічну доцільність наукових розробок. Із настанням хрущовської «відлиги» перші візити здійснили югославські урядовці, парламентарі та журналісти. За ними естафету «освоєння» України перебрали науковці: вони добре знали інтелектуальний потенціал країни, мали за плечима досвід наукової співпраці з українськими

вченими, а тому намагалися відновити колишні контакти.

У червні 1957 р. до Києва прибула югославська експертна комісія з науково-технічного співробітництва*. Делегація пробула в Києві п'ять днів. За цей час югославські експерти відвідали Київський завод верстатів-автоматів, хлібозавод № 6 у Дарницькому районі, Київський лікєро-горілчаний завод, Ірпінський цегельний завод, Київський завод залізобетонних виробів, Київську взуттєву фабрику № 4.

Окрім цього, іноземці ознайомилися з культурно-історичною спадщиною столиці, побували на виставах провідних театрів Києва [62, арк. 227–300]. Югослави були задоволені запропонованою програмою перебування в Україні. Особливе схвалення мала ділова частина: члени делегації отримали консультації з усіх питань. Також під час відвідування підприємств окреслено шляхи науково-технічної співпраці між Україною та Югославією.

Основними формами науково-технічного співробітництва було визначено взаємообмін технічною документацією та інформацією, відрядження спеціалістів для вивчення досвіду й ознайомлення з досягненнями у галузі науки і техніки, обмін експертами, студентами-стипендіатами та практикантами. Більшість наукової документації з України, отримана Югославією, стосувалася машинобудування, металургії, електротехнічної та хімічної галузей промисловості. Загалом югославській стороні передавали ті матеріали, в яких мала потребу економіка їхньої країни. Своєю чергою, Югославія до 1970 р. передала Радянському Союзові 280 комплектів документації, частину якої було використано на українських підприємствах [21, 74].

В Україні також проходили підготовку югославські спеціалісти. Зокрема, при українському заводі «Запоріжсталь» 1965 р. створили міжнародні курси з підготовки інженерів-металургів. Упродовж 1967–1970 рр. ці курси закінчили 15 металургів із Югославії [21, 75]. Значних успіхів досягнула співпраця українських та югославських фахівців у будівельній галузі. Відповідні науково-дослідні та проектно-конструкторські організації України й Югославії почали спільну діяльність 1966 р. Тісні зв'язки налагоджено між Держбудівництвом України, Головкиївбудом і югославським будівельним об'єднанням «Інпрос», будівельним центром та Інститутом з дослідження матеріалів. У межах домовленостей

упродовж 1966–1970 рр. 37 українських спеціалістів вивчали діяльність югославських будівельних організацій. А югославські будівельники з аналогічною метою перебували у Києві та Ялті [21, 76]. Використання будівельного досвіду югославів у спорудженні житлових комплексів дало змогу скоротити терміни будівництва та його вартість, при цьому затрати робочої сили зменшувалися на 8–10 %.

Багатоплановою та плідною виявилася співпраця українських і югославських фахівців у галузі сільського господарства. Обидві сторони були зацікавлені в обміні досвідом. Саме тому 1964 р. група кримських спеціалістів відвідала Югославію, вивчаючи новітні, ще не відомі в Україні методи (кокосової пальмети) формування фруктових дерев. Восени 1964 р. і навесні 1965 р. за цим принципом було закладено сади у 34 господарствах Криму. З ініціативи Кримського облвиконкому до Югославії згодом скерували ще одну групу спеціалістів, які відвідали господарства й науково-дослідні установи Белграда, Загреба, Задара, Самобора, Сремских Карловац, де вивчали особливості організації господарств із вирощування садів [21, 77].

Наступна поїздка українських садівників відбулася в жовтні 1980 р. До СФРЮ вирушили: Л. Мальковський, завідувач сектору садівництва й виноградарства при Управлінні справами ЦК КПУ, В. Майдебура, генеральний директор науково-виробничого об'єднання Головоплодвінопром. Мета поїздки — вдосконалити розвиток виноградарства та вирощення посадкового матеріалу винограду, плодкових і ягідних культур [56, арк. 60–61]. Упродовж 10 днів на Адріатичному узбережжі в садово-виноградних господарствах Хорватії та Чорногорії українські фахівці вивчали ці питання.

У 70–80-х роках ХХ ст. розвивалися контакти українських вчених із селекціонерами м. Новий Сад та з науковцями белградського передмістя Земун. На той час югославські селекціонери посідали передові позиції з вирощування кукурудзи. За врожайністю цієї рослини СФРЮ на середину 1980-х років входила до десятки лідерів країн світу. Новосадський і Земунський наукові центри співпрацювали з науково-дослідними установами в 90 країнах світу. З української сторони учасниками такої співпраці стали Харківський інститут рослинництва, селекції і генетики та Одеський всесоюзний селекційно-генетичний інститут [33, 3].

На хорошому рівні склалися відносини югославського об'єднання «Енергоінвест» (м. Сараєво) та Інституту електрозварювання ім. Є. Патона АН УРСР (м. Київ). Скажімо, у 1970-ті роки ці установи працювали над трьома науково-практичними темами. Колективи Інституту проблем матеріалознавства і надтвердих металів АН УРСР

* До складу делегації увійшли: Владо Вуйович — голова делегації, секретар Союзної промислової палати ФНРЮ, Богдан Лакович — начальник відділення Союзної промислової палати ФНРЮ, Святослав Сіманович — експерт комісії, Чето Бортич — радник Посольства ФНРЮ у Москві.

та Сербського інституту фізики і технічних наук за спільною програмою проводили пошук шляхів отримання матеріалів із необхідними властивостями. На замовлення югославських підприємств український Інститут надтвердих матеріалів надіслав до Югославії понад 120 типорозмірів і найменувань інструментів [48, 76].

Київський інститут також підтримував зв'язки з Інститутом ім. Б. Кидрича в Боснії і Герцеговині. Співробітники останнього стажувалися у столиці України, проводили школи-семінари із проблем порошкової металургії в містах Герцег Нова та Києві, публікували спільні наукові праці. Про плідну співпрацю матеріалознавців свідчить і те, що академіків АН УРСР В. Трефілова та І. Федорченка обрали дійсними членами Міжнародного інституту науки про спікання, організованого у СФРЮ під керівництвом професора М. Ристича [48, 77].

У першій половині 80-х років ХХ ст. співпраця між інститутами Академії наук УРСР та науковими установами Югославії набрала максимального розмаху. Упродовж 1981–1985 рр. над проблеми зварювання українські науковці працювали спільно з югославськими колегами з об'єднання «Енергоінвест», із підприємства «Ульяник» (м. Пула) та з Інституту зварювання (м. Любляна). Дослідження проводили із п'яти тем, за якими вивчали фізичні особливості процесу розробки і створення обладнання для електронно-променевого зварювання, застосування математичних методів вивчення процесів зварювання й оптимізації технологічного процесу тощо [45, арк. 1].

Наприкінці 1979 р. було затверджено й розпочато спільні дослідження Інституту органічної хімії АН УРСР із хімікомбінатом «Хромос-Катран-Кутрилін» (м. Загреб) і Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР з Інститутом окультурення і виробництва рослин (м. Загреб). Ці установи працювали над проблемами синтезу пестицидів, виведення високопродуктивних сортів кормових рослин. Інститут проблем матеріалознавства й Інститут надтвердих матеріалів АН УРСР також співпрацювали з Інститутом ім. Йозефа Стефана (м. Любляна) та Відділом природничо-математичних наук Сербської академії наук і мистецтв. Вони досліджували питання поведінки матеріалів під високим тиском, вивчали високотемпературні матеріали та ін. [45, арк. 1].

Інститут фізіології ім. О. Богомольця АН УРСР разом із Комітетом біомедичних досліджень Сербської академії наук і мистецтв та Ветеринарним факультетом Белградського університету проводив дослідження ендокринної системи [45, арк. 2].

Нові тенденції науково-технічного співробітництва України з Югославією з'явилися

у 80-ті роки ХХ ст. Проте попри розширення тематики спільних досліджень їх результативність залишалася на невисокому рівні, навіть дедалі знижувалася. Зокрема, із 17 тем, передбачених Програмою основних напрямів співробітництва між Україною і Хорватією на 1988–1990 рр. (зварювання, металокераміки, інших видів матеріалів, екології, сільського господарства, будівництва), 12 тем не розроблялося через відсутність інтересу зарубіжних партнерів [37, 71]. Отже, застійні явища і відставання радянського суспільства від передових західних зразків позначилися й на українській науці, яка вже мало що могла запропонувати колегам.

Нелегко вдавалося налагоджувати співпрацю в гуманітарній галузі. Тут потрібно було враховувати ідеологічні стандарти УРСР і СФРЮ. В обох країнах історики, філологи, етнографи та представники інших суспільних наук формували школи славістів. Існували об'єктивні чинники, що мали б сприяти розвиткові таких напрямів досліджень. По-перше, належність до слов'янської спільноти, яка зумовила мовну, релігійну та історичну близькість. По-друге, комуністичні орієнтири, на яких ґрунтувалися ідеологічні системи України та СФРЮ, сприяли суспільно-політичному діалогові країн, отже, і науковому інтересові одне до одного.

Славістичні дослідження в Югославії проводили насамперед у суспільствознавчих відділах та інститутах Сербської академії наук і мистецтв. Інтерес сербських вчених до українознавства був не менший, ніж, наприклад, до русистики. У дослідженнях української історії, літератури, етнографії та ін. сербські науковці такі терміни, як «український», «руський» та «малоруський» уживали як синоніми. Наприклад, в Інституті літератури та мови один із провідних науковців Воїслав Йованович, рецензуючи 1951 р. роботу М. Старицького «Сербські народні пісні», використав поряд вислови «малоросійська мова», «український письменник». Важливо, що В. Йованович дає високу оцінку перекладам М. Старицького, зазначаючи, що роботи останнього точніші, аніж праці польського колеги Романа Зморського, який зробив аналогічний переклад польською мовою [4, 120–121].

Етнограф Мірош Кічович на початку 50-х років ХХ ст. займався дослідженням впливу українських традицій на становлення сербського різдвяного вертепу як важливої частки народної драматургії. Вчений досить ґрунтовно вивчив різдвяні звичаї слов'янських народів і дійшов висновку про те, що сербський вертеп має найбільше спільного з українською шопкою (вертеп). Саме ці дві версії різдвяної вистави, зазначив М. Кічович, більше, ніж в інших народів, наповнені сатирично-гумористичними елементами [5, 142–144]. Зазначмо, що дослідник у роботі

використовував терміни, похідні від «український», а також виокремлював українців з-поміж інших східнослов'янських народів.

У 60-х роках ХХ ст. культурні контакти Сербії з українцями опинилися в центрі уваги Т. Радойчича. Науковець досліджував участь «освічених людей із Кам'янець-Подільська та Галичини» у становленні книгодрукування в Сербії упродовж XV–XVII ст. [47, 272–274]. Їх запрошували вельможі зі Срему для складання і переписування книг.

Визначаючи етнічну належність переписувачів, Т. Радойчич не використав термінів «українці», «малороси» чи «росіяни». Він вважав за доцільне вживати давню назву українців — руські. До подібних питань у своїх дослідженнях також звертався Й. Скерлич. Вчений писав про значення навчальних закладів Києва в розвитку книгодрукування в Сербії у XVIII ст. [47, 100–104].

Традицію дослідження культурних зв'язків Сербії та України у 80-ті роки ХХ ст. продовжив С. Маркович, зосередивши увагу на вивченні тривалого відтинку таких контактів — починаючи від часів Київської Русі й закінчуючи ХІХ ст. Вчений дійшов такого висновку: між Києвом і Сербією культурні відносини проявлялися в тому, що чимало сербів навчалася в Києві та в інших великих містах України. Найбільшу популярність у сербів, зазначив автор, мала Київська духовна академія, випускники якої ставали священиками і провідними культурними діячами на Балканах та в Україні. До прикладу, Глігорій Терлаич та Афанасій Стойкович були професорами в Харкові [40, 396–399]. Попри те, що С. Маркович у роботі не використав назви «Україна», в екскурсі культурних відносин сербів із мешканцями руських земель аж до кінця ХІХ ст. вчений згадував лише про українські міста й території. Топонім «Україна» він замінив на «Київська» чи «Руська земля» або коротко — «Київ».

Провідним істориком Сербії ще з міжвоєнного періоду вважають Міта Кістича, якого 1953 р. удостоїли звання академіка Сербської академії наук і мистецтв. Йому належать сотні робіт з історії сербського народу. До кола наукових інтересів М. Кістича можна віднести питання про сербські поселення на українських землях, утворення там Нової Сербії та Слов'яносербії [31; 32]. Окрім цього, М. Кістич вивчав творчість українського вченого, першого ректора Київського університету М. Максимовича [44, 62–72].

У 90-ті роки ХХ ст. ситуація славістики в Сербії почала набирати нових ознак. Крах комуністичної ідеології, що визначала діяльність керівництва СРСР та СФРЮ у розбудові внутрішнього устрою держав та його зовнішньополітичні орієнтири, відразу позначився на тематиці наукових досліджень гуманітаріїв. Сербські вчені майже повністю перестали досліджувати східну гілку

слов'ян, тому що зникла потреба в демонстрації «споконвічної дружби» слов'янських народів Радянського Союзу та Югославії.

Сербські дослідники не відразу змогли скористатися новими обставинами та послабленням тиску, оскільки міжетнічні конфлікти на пост-югославському просторі упродовж останнього десятиліття ХХ ст. спричинили виникнення низки проблем і зумовили деякі застійні явища в дослідній діяльності. Випуски наукових видань Сербської академії наук і мистецтв стали нерегулярними, монографічні дослідження виходили рідко, проте робота тривала, тому що вже від другої половини 90-х років ХХ ст. одна за одною почали з'являтися монографії, словники та ін. Водночас у Сербії змінюється тематика суспільствознавчих досліджень та формуються модерні методи організації наукового процесу. Окрім роботи в інститутах, деякі вчені почали працювати над новими проектами, отримувати гранти для розробки тем, які академія здебільшого ж фінансувала.

Публікації того часу свідчать про зростання інтересу до проблем славістики. Однак не до всіх груп слов'ян сербські дослідники виявляли однакову увагу. Філологів більше цікавила західна, а істориків — південна група слов'ян. Східні слов'яни практично не були об'єктом вивчення вчених. Урешті 1996 р. Інститут мови і літератури видав чесько-сербський і польсько-сербський словники [14, 196–213] — результат півстолітньої праці когорти філологів академії. За час існування САНМ це були перші видання такого змісту.

Від середини 90-х років ХХ ст. учені Інституту історії під керівництвом академіка Фанула Папазоглу працювали над проектом «Етнографічні джерела з античної історії Македонії» [14, 233–234]. У роботі брали участь і македонські вчені, зокрема Елеонора Петрова — директор Археологічного музею у м. Скоп'є. Тема проекту була не випадковою, адже саме в цей час тривала боротьба македонців за визнання державної незалежності Республіки Македонія. Таким чином САНМ продемонструвала свою підтримку і право македонців на розбудову власної країни. Серед усіх республік колишньої Югославії саме Македонії довелося пройти найдовший шлях визнання державності через претензії Греції до назви країни, які, зрештою, неврегульовані й досі.

Окрім цього, при Інституті почав працювати відділ історії БіГ, який очолив академік Мілорад Екмечич [14, 243]. В інших підрозділах закладу також досліджували історію народів югослов'ян. Наприклад, у відділенні візантології серед іншого опрацьовували теми: «Історія Візантії та візантійсько-югослов'янські зв'язки», «Візантійські джерела з історії народів югослов'ян» та ін. [13, 256]. У межах цих тем вчені

намагалися виокремити історію кожного народу, який населяв югослов'янські землі. Науковці вже не мусили сповідувати ідеї югославізму, культивовані в комуністичній Югославії, коли слід було «писати» спільну для всіх народів історію СФРЮ.

Вивчаючи історію, мову та культуру слов'янських народів, вчені САНМ багато уваги зосереджували на дослідженнях власної історії. Зокрема, від 1997 р. сербські науковці під керівництвом академіка Владіслава Поповича працювали над проектом «Історія слов'ян і сербська культура IV–IX століть» [13, 256]. Академік Мілутіч Гаришанин керував програмою «Античні некрополі в Сербії і Чорногорії». У проект «Балканістика» серед інших вчених до досліджень залучено науковців із Болгарії для вивчення питання спільного минулого болгарського та сербського народів. Керівництво роботою здійснював член-кореспондент Нікола Тасич [13, 256]. Завдання цього проекту — вирішити суперечливі моменти болгарсько-сербських відносин, якими була насичена спільна історія цих народів.

Натомість хорватські вчені у 50–80-ті роки ХХ ст., на відміну від сербських науковців, не виявили великого зацікавлення ні славістикою, ні тим паче українознавством. Зі славістичних досліджень назвімо праці Л. Діка і Р. Петровича. До прикладу, Л. Дік писав про чехословацько-югославські відносини, що розвивалися упродовж 1935–1939 рр. [63, 111–207], Р. Петрович — про становлення історичного права БіГ під впливом Франко Рашки [65, 217–225].

Промовистим фактом у контексті нашої проблематики стало проведення 1975 р. під егідою Югославської академії наук міжнародного форуму, присвяченого Другій світовій війні (м. Загреб). Наголосімо, що від югославських вчених та науковців з інших країн слов'янського світу не було жодного виступу про радянську місію у визволенні Центрально-Східної Європи. Ці питання, як звичайно, порушували науковці з СРСР*, чії доповіді висвітлювали «провідну роль» Радянського Союзу у визволенні Європи від фашистської загрози, натомість інші доповідачі акцентували на житті підпілля, руху опору, повоєнній відбудові та ін. [68].

Найкращі економічні досягнення югославської республіки Словенії не відобразилися у становленні її наукового товариства школи славістів. При Словенській академії наук і мистецтв функціонував Інститут опису словенського народу, працівники якого займалися історичними дослідженнями та аналізували проблеми

* В.А. Наумов виступив з доповіддю «Тенденції радянської історіографії про Велику Вітчизняну війну»; Г.А. Куманев — «Вклад Радянського Союзу у розгром фашистської Німеччини».

історії, етнографії, культури, традицій словенців та їх місця в європейській історії [66; 67]. Інші інститути гуманітарного напрямку також вивчали питання слов'янознавства. Якщо йдеться про взаємовпливи чи взаємозв'язки, то здебільшого такі теми мали західний вектор — німецький, італійський, угорський, — зумовлений давніми історичними зв'язками словенців із цими народами та багатолітньою належністю до Австро-Угорської імперії.

Історичне минуле стало об'єктом досліджень македонських вчених. Славістичні розвідки науковців Македонської академії наук і мистецтв (МАНМ) були присвячені, зокрема, спільним сторінкам минулого македонського та болгарського народів [64, 204–210]. Серед тем дослідження: колишні дипломатичні зв'язки Македонії з Російською імперією [39, 171–172]. Загалом у Македонії сформувалася кваліфікована школа славістів. Підтвердженням цього слугує той факт, що навесні 1974 р. при МАНМ під керівництвом Божидара Відоевського працювала Комісія зі славістичної термінології від Міжнародного комітету славістики [37, 20]. У роботі комісії брали участь вчені з СРСР, Чехословаччини, НДР та СФРЮ. Темою зібрань стало редагування словника ономастичних термінів. І хоча працю опублікували тільки через десять років, досі це єдиний словник такого змісту.

Македонські вчені були активними учасниками різних міжнародних славістичних форумів. Упродовж 70–80-х років ХХ ст. вони кілька разів на рік були за кордоном на міжнародних конференціях та семінарах. Скажімо, 1975 р. Блаже Конески брав участь у роботі Міжнародної комісії зі слов'янської мови і літератури у Кракові та Міжнародній комісії зі славістики у Берліні. Академік Харалампіє Поленаковик працював у Міжнародній комісії з історії славістики у Празі, Млатко Петрушевські брав участь у VI Міжнародному колоквиумі зі славістики у Швейцарії та ін. [37, 22–23]. Часто на таких зустрічах лише македонські вчені презентували наукову громадськість СФРЮ, що свідчить, з одного боку, про їхній значний інтерес до проблем славістики, з іншого — про внесок у надбання славістики загалом.

Така увага до славістики македонських дослідників не була втрачена у складні 90-ті роки ХХ ст. У МАНМ з'явилися нові наукові напрями, наприклад «Росія і Македонія: співпраця у політичному житті та культурі» [38, 62]. Вагома частка досліджень — питання історії походження македонського народу, його мови, традицій і под., що стало особливо актуальним у період відродження македонської державності після розпаду Югославії.

Певний інтерес до співпраці югославських та українських колег викликаний обсягом

досліджень, які в Україні проводили в різних галузях суспільних дисциплін, що вивчали різноманітні проблеми з історії, літератури, мови, фольклору, етнографії югослов'янських народів. Провідне місце в цьому посідали інститути суспільних напрямів Академії наук України. Плідну роботу в галузі славістики здійснювали також провідні українські університети: Київський, Львівський, Харківський, Чернівецький, Ужгородський.

В інших ВНЗ було створено кафедри слов'янознавства, які також спеціалізувалися на викладанні та розробці теоретичних проблем славістики. Щоб координувати всю наукову роботу, при АН України було засновано Український республіканський комітет славистів. Чимало досліджень стосувалося вивчення різних напрямів історії та культури югослов'янських народів. Відзначмо особливу увагу українських вчених до наукової спадщини видатного югославського літератора Вука Караджича (Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН України).

У контексті презентації югославської усної культури в Україні було видано твори сербського епосу. 1955 р. вийшла друком велика збірка «Сербська народна поезія», яку впорядкували академік М. Рильський та поет Л. Первомайський. У виданні широко представлено різноманітні жанри сербської народної творчості в перекладі цих видатних майстрів словесності, до збірки також увійшли твори у перекладах М. Старицького та І. Франка, що, окрім іншого, надало цій книзі значної історичної перспективи у вивченні надбань сербського народного епосу [2, 47].

Зазначмо, що впродовж ХХ ст. такі українські переклади були не дуже поширеним явищем. Причина полягала не тільки в економічних проблемах чи ідеологічних розбіжностях. Усупереч усьому в цей період було здійснено у десятки разів більше перекладів українською з інших слов'янських мов: польської, чеської, російської. Насправді проблема полягала у відсутності в Україні фахово підготовлених перекладачів із сербської, хорватської та македонської мов.

Окрім згаданих перекладів із сербської, у 50-ті роки ХХ ст. українською опубліковано такі твори: роман Б. Чопича «Прорив» (1957); збірки І. Андрича «Проклятий двір», «Міст на Дрині» та «Зеко» (1958); твір Б. Нушича «Комедія на чотири дії» та роман М. Реновчича «Симела Шолая» (1958). Натомість у 60-ті роки не було здійснено жодного перекладу, а в 70-х з'явилися нові роботи українських перекладачів: роман О. Воїновича «Вигнанець» (1971); збірка віршів «У югославському колі» (1972); роман Н. Мариновича «Одчайдушні вершники» (1977); роман Р. Домановича «Страдія» (1978); збірка

повістей С. Смац (1978). Кілька сербських збірок надруковано у 80-ті роки ХХ ст.: добірку творів Л. Лазаревича (1980), збірку М. Лалича (1981), лірику Д. Максимовича (1985) [52, 64–67].

Щодо перекладів українських книг сербською, то ситуація складалася ще гірше. Можна назвати лише дві помітні події: 1969 р. вийшло друком перше видання творів Т. Шевченка сербською мовою, а 1972 р. з'явився «Підручний термінологічний словник сербо-хорватсько-русько-український» М. Кочиша (м. Новий Сад). Загалом усе, що стосувалося питань україністики як напряму досліджень югославських вчених, до 90-х років ХХ ст. традиційно сприймалося як частка російської культури.

Із-поміж досягнень літературних зв'язків між українськими та македонськими літературами відзначмо надруковану 1975 р. у журналі «Всесвіт» велику представницьку добірку «Поети Македонії» в перекладах Б. Олійника, І. Драча, Д. Павличка, М. Сингаївського, а також випуск 1978 р. українським Державним видавництвом художньої літератури «Дніпро» антології «Македонські новели». За роки радянської влади твори югославських авторів видавали 78 разів загальним накладом понад 3,8 млн примірників [35, 54].

У 70–80-х роках ХХ ст. у Києві регулярно відбувалися книжкові виставки чи декади югославської книги з нагоди національного свята СФРЮ — Дня проголошення Югославської Республіки. Хоча ці заходи мали чітко виражений кон'юнктурний характер, проте під час їх проведення презентували сотні книг мовами народів Югославії та українські переклади [35, 54]. Ці акції мали важливе практичне значення для популяризації друкованого слова югославів в Україні. Виставки ставали об'єктом уваги викладачів, учителів, студентів, митців, які мали змогу ознайомитися з новими виданнями із СФРЮ та придбати їх.

Популяризації та налагодженню культурного діалогу між українським і югославським народами сприяли дослідження українських вчених про взаємовплив української мови та мов народів Югославії. Ці проблеми наукового аналізу опинилися в центрі уваги українських мовознавців уже в 60-х роках ХХ ст. Перші такі праці належать Й. Дзензелівському, який зробив лінгвогеографічне дослідження генетичних зв'язків між південними слов'янами та південно-західними українськими говірками. Результатом роботи вченого став опублікований двотомний «Лінгвістичний атлас українських народних говірок Закарпатської області». Із-під пера видатного українського мовознавця вийшла не одна праця, присвячена проблемам славістики. Десятки збірок він випустив у світ як головний редактор.

Одну з останніх таких праць надруковано 1996 р. [51]. А 2000 р. в Ужгородському університеті, де Й. Дзендзелівський провадив основну наукову та викладацьку діяльність, відбулася Міжнародна наукова конференція на тему «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства», присвячена 80-річчю вченого.

У 70–80-ті роки ХХ ст. дослідження мовних контактів провадили Я. Закревська та М. Онишкевич [32]. Зокрема, 1976 р. Я. Закревська опублікувала ґрунтовну працю про діалектне словотворення [28], яку рецензував провідний сербський лінгвіст Д. Петрович [42]. 1983 р. вийшла друком ще одна книга: на підставі вивчення контактів української та південнослов'янських мов дослідниця дійшла висновку про те, наскільки у слов'янському мовному просторі мало праць, присвячених цій проблематиці [28].

Для налагодження співпраці в історичній науці у вересні 1965 р. до Югославії їздила українська делегація на чолі з Ю. Кондуфором*. Усі ділові переговори проводили з керівництвом Культурно-освітнього віча СФРЮ. Сторони обмінялися пропозиціями щодо бачення цього напрямку співпраці [59, арк. 39]. Однак, хоч домовленості й передбачали подальші ділові зустрічі та спільну роботу над дослідницькими темами, контакти істориків практично припинилися. Наступна зустріч відбулася під час міжнародного форуму у вересні 1978 р. Тоді в м. Загреб тривав VIII Міжнародний з'їзд славістів, на якому з доповіддю «Національно-визвольна боротьба південнослов'янських народів в 70-х рр. ХІХ ст. і громадськість України» виступив заступник директора Інституту історії АН УРСР, доктор історичних наук П. Сохань.

Виступ члена-кореспондента АН УРСР І. Мельникової, підготовлений у співавторстві з докторами історичних наук П. Калениченком та І. Кулиничем, був присвячений тогочасним проблемам культурного співробітництва слов'янських народів. Учасникам з'їзду також було представлено доповідь «Бойова співдружність слов'янських народів у Другій світовій війні» члена-кореспондента АН УРСР В. Клокова. Окрім цього, І. Мельникова та П. Сохань брали участь у засіданнях Міжнародної комісії з історії суспільної думки слов'янських народів і Міжнародної комісії з історії світової славістики [49, 155]. А вже наступного року сербські колеги здійснили візит до Києва: Інститут історії АН УРСР у 1979 р. відвідали молодий науковець В. Терзіоский та аспірант Белградського університету Й. Алексич [49, 155–158].

Українські історики не раз поверталися до питань історії Югославії. У радянський період

* 1958–1968 рр. — завідувач відділу науки та культури ЦК КПУ.

в Україні захищено п'ять кандидатських дисертацій з історії югослов'ян**, тоді як за перші п'ятнадцять років незалежності відбулося близько тридцяти захистів, п'ять із яких — докторські роботи.

Гуманітарний напрям досліджень також був представлений співпрацею юристів. У цьому аспекті відзначмо пошукову роботу київської дослідниці, співробітниці АН України, кандидата юридичних наук О. Тіхонової. Улітку 1966 р. вона проводила наукову роботу на юридичному факультеті Белградського університету, де зустрічалася із провідними юристами СФРЮ О. Сідояновичем, С. Врачаром та ін. Об'єкт зацікавлення О. Тіхонової — юридичне забезпечення національних прав народів Югославії. Окрім цього, на прохання белградських юристів вчена ознайомила своїх колег із радянським законодавством стосовно забезпечення національних прав в Україні [8, арк. 16–19]. Тема дослідження була надзвичайно актуальною для двох сторін, як багатонаціональних республік, однак, зважаючи на тогочасні політичні реалії країн, ці дослідження не містили об'єктивного аналізу, як, зрештою, і не мали практичного застосування.

У Югославії та Україні як частині СРСР права національних меншин, визначені де-юре в конституціях, де-факто не могли реалізуватися. Народи СФРЮ і Радянського Союзу не мали достатніх політичних, економічних, соціальних можливостей для реалізації своїх національних потреб. Розпад СФРЮ та СРСР засвідчив недовість національних політик цих тоталітарних держав, а етнічні конфлікти призвели до краху комуністичних режимів.

На співпрацю молодих науковців України та Югославії покладали великі надії. Заздалегідь визначали теми зустрічей творчої молоді двох республік. Проведення таких акцій припало на початок 80-х років ХХ ст. 1980 р. відбулася зустріч молодих археологів, а 1981 р. для обміну досвідом у м. Белград зібралися молоді вчені різних галузей науки. Українські вчені ознайомили своїх сербських колег із роботою Малої академії наук і гуртків при палацах піонерів.

** Мовчан С.П. Філіп Філіпов — дослідник новітньої історії Югославії : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / С.П. Мовчан. — Львів, 1970. — 214 с.; Чудиновский Э.И. Торговля Далматинских городов с Центральным и Восточным Средиземноморьем в конце XIII — первой половины XV вв. (по материалам Тригории, Дубровника, Котора) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Э.И. Чудиновский. — Свердловск, 1967. — 293 с.; Фомин Ю.Е. Общественность Украины и национально-освободительное движение южных славян в 1875–1887 годах : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Ю.Е. Фомин. — К., 1971. — 307 с.; Милич В.М. Словянско-югославское культурное сотрудничество (1945–1948) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / В.М. Милич. — Одесса, 1967. — 320 с.

У Сербії наукову роботу молоді провадили здебільшого у групах за відповідними напрямками, де поряд із досвідченими вченими працювала й молодь. Зокрема, учасники фізичної секції будували сонячну батарею. Економісти досліджували історію розвитку окремих регіонів республіки. Свої рекомендації з районування готували члени сільськогосподарської групи. Туристи вивчали можливості розвитку гірських курортів. Окрім цього, югославська молодь проводила досліди з розведення свиней, збирала зразки фольклору та багато іншого [29, 3].

Окремий напрям наукових зв'язків між Україною та Югославією — обмін літературою. Першою налагодила книгообмін Сербська академія наук і мистецтв. Від 1956 р. у м. Белград почали отримувати літературу з наукових установ Києва та Львова. Звичайно домінували російськомовні видання, навіть надіслані збірники статей працівників Львівського університету були російською мовою [13, 217–257]. Радянська влада швидко змогла зламати такий потужний осередок українства, як Львів і змусила дублювати наукові видання російською мовою, які науковці університету потім мали надсилати за кордон та в інші республіки СРСР.

1963 р. югославський Бібліографічний інститут (м. Белград) як головний національний центр міжнародного книгообміну за посередництвом УТДКЗ розпочав книгообмін з українськими установами [57, арк. 6]. Завдяки домовленостям Товариства до наукових інституцій України надходили основні наукові видання Югославії. Ішлося передусім про періодичні видання найбільших наукових осередків країни та монографії югославських вчених. Ситуація в цій ділянці міжнародної наукової співпраці для України погіршилася наприкінці 70-х років ХХ ст. Причина полягала в тому, що упродовж 1976–1982 рр. сума, яку АН УРСР виділяла на закупівлю іноземної наукової літератури (45 тис. інвалютних рублів), не змінювалася. Через інфляційні процеси цих коштів систематично не вистачало навіть для передплати найнеобхідніших журналів, каталогів, довідників тощо.

До того ж щороку кількість замовлень скорочували. Якщо 1976 р. для АН УРСР передплачували 1 320 найменувань журналів, то 1980 р. — лише 825. Аналогічна ситуація склалася й із науковими збірниками та монографіями. Зокрема, 1979 р. отримано 1 517 одиниць літератури, 1981 р. ця кількість зменшилася до 492 [55, арк. 5–9; 37; 76–80]. Збільшити витрати на зарубіжну літературу міг Держкомітет з науки і техніки СРСР, до якого на прохання керівника української Академії наук Б.Є. Патона звертався уряд України про збільшення асигнувань. Проте жодних додаткових коштів так і не виділили. Фінансування не давало змоги забезпечити науково-дослідні

інститути України зарубіжними виданнями. Тому науковцям довелося скоротити замовлення наукових видань і з Югославії [54, арк. 3–4].

Із початком 80-х років ХХ ст. у Югославії також почали виникати економічні проблеми. Під час їх обговорення відзначали, що негативні явища в економіці загострилися через прорахунки у структурній та науково-технічній політиці керівництва країни. У СФРЮ стали фінансово підтримувати вітчизняні наукові розробки і запроваджувати їх у виробництво. Підраховали, що упродовж 70–80-х років ХХ ст. із 230 тис. іноземних ліцензій, закуплених на Заході, використано 90 %. Це, на думку експертів, спричинило залежність виробництва від імпорту палива, сировини, матеріалів і запасних частин для закупленого обладнання [50, 92]. Саме тому чимало дисциплін почало зникати, фінансування наукових досліджень зменшуватися; відповідно у багатьох наукових інституціях відбулося скорочення штату [1, 31]. Аналогічні тенденції до малоефективного впровадження власних наукових здобутків у виробництво виникали й в Україні. Однак, на жаль, ці проблеми не стали предметом активного спільного обговорення в наукових інституціях України та Югославії, що могло б полегшити кризові явища в економіці та науці двох країн.

Наприкінці 1980-х років у радянській періодиці з'являються публікації югославських та радянських аналітиків із критикою негативних тенденцій у розвитку югославської науки. Скажімо, професор Белградського університету Надан Пашич, аналізуючи суперечності самоуправління в Югославії, рекомендував політичним інституціям країни не втручатися в наукові дослідження, що, на його думку, дасть змогу науковцям подолати кризу в галузі [41, 113].

Нездорові тенденції розвитку науки в Югославії у 80-х роках ХХ ст. через кілька років починають проявлятися і в українській науці. Знижується інтерес суспільства до наукових досліджень і до підготовки висококваліфікованих кадрів. Матеріальні труднощі змушують вчених відмовлятися від наукової діяльності та займатися більш прибутковою діяльністю. Як наслідок — «старіння» наукових кадрів. Незважаючи на це, держава не проводила спеціальної політики й не заохочувала творчої молоді до наукової діяльності.

Загалом у повоєнний період аж до 90-х років ХХ ст. югославські та українські вчені співпрацювали в різних галузях наукових знань, однак слід визнати, що ці зв'язки не були регулярними і потенціал двох сторін використано тільки частково. Про це свідчать поодинокі виробничі зустрічі вчених, кілька спільних науково-дослідних проектів тощо. Попри це Югославія мала широкі наукові контакти з розвинутими країнами Заходу. Надмірне захоплення іноземними

здобутками у 70–80-ті роки ХХ ст. негативно позначилося на розвитку югославської науки. Співпраця з українськими вченими не мала таких наслідків, оскільки будувалася на принципах партнерства та взаємозбагачення.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що співробітництво між Україною і СФРЮ найбільш плідним було у галузі сільського господарства. Результатом міжнародної співпраці в середині 60-х років ХХ ст. стало впровадження нового методу (кокосової пальмети) формування фруктових дерев (сади у 34 господарствах Криму). У 80-ті роки Новосадський і Земунський наукові центри мали змогу обмінюватися новими досягненнями селекціонування з Харківським інститутом рослинництва, селекції і генетики та з Одеським всеосязним селекційно-генетичним інститутом.

Співпраця югославської металургійної компанії «Енергоінвест» (м. Сараєво) та Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона АН УРСР (м. Київ) сприяла успішній реалізації трьох науково-практичних тем. Інститут проблем матеріалознавства і надтвердих металів АН УРСР та Сербський інститут фізики і технічних наук за спільною програмою провадили пошук шляхів отримання матеріалів із необхідними властивостями. У межах співпраці київські вчені надали югославським колегам понад 120 типорозмірів і найменувань інструментів, що допомогло

останнім запровадити нові технології у виробництві.

Університети України та СФРЮ налагодили зв'язки в науковій галузі. Зокрема, співпраця розвивалася між університетами Харкова та Сараєво, Нового Сада та Ужгорода, Києва та Загреба. Упродовж 60–80-х років ХХ ст. найбільш продуктивними були зв'язки між КДУ ім. Т.Г. Шевченка та Загребським університетом. За цей період із Київського до Загребського вишу було відряджено 52 викладачі та 197 студентів. Відповідно КДУ прийняв 60 викладачів та близько 200 студентів із Загреба.

Рівень співпраці між югославськими та українськими філологами з-поміж іншого демонструють результати перекладацької діяльності. Зокрема, за роки радянської влади твори югославських авторів видавали 78 разів загальним накладом понад 3,8 млн примірників.

Звичайно Югославія була готова поглиблювати співробітництво з науковими інституціями України. Однак закритість науково-дослідних установ УРСР та обмежений вихід на світову арену змушували СФРЮ скорочувати плани співпраці з українськими колегами. Здебільшого замість безпосереднього спілкування вчені обмежувалися ознайомленням із успіхами одне одного через наукову літературу, яка з меншими перешкодами потрапляла до Югославії та України.

ДЖЕРЕЛА

1. Бескромный В. СФРЮ: проблемы научно-технического развития / В. Бескромный // БПИ. — 1985. — № 70. — С. 31–34.
2. Білодід І.К. Вук Караджич в історії українсько-сербських наукових зв'язків. Відзначення 100-річчя з дня смерті Вука Караджича в Югославії і участь у ньому радянських учених / І.К. Білодід. — К. : Наукова думка, 1965. — 47 с.
3. Вулетич В. Изучение русской литературы и русского языка за рубежом / В. Вулетич, Б. Косанович // Вестник Московского университета. Филология. — М., 1969. — № 3. — С. 84–87.
4. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1949. — Књ. I. — Св.1–2. — 332 с.
5. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1950. — Књ. II. — Св.1. — 238 с.
6. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1957. — Књ. IX. — Св. 2. — 216 с.
7. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1958. — Књ. IX. — Св. 4. — 146 с.
8. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1958. — Књ. X. — Св. 1. — 146 с.
9. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1959. — Књ. XI. — Св. 1. — 115 с.
10. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1973. — Књ. XXIV. — Св. 2. — С. 201–437.
11. Гласник. Српска академије наука. — Београд, 1974. — Књ. XXV. — Св. 2. — С. 200–472.
12. Годишњак. Српска академије наука. — 1956. — Т. 63. — 3123 с.
13. Годишњак. Српска академије наука. — 1957. — Т. 64. — 325 с.
14. Годишњак. Српска академије наука. — 1996. — Београд, 1997. — Т. 103. — 643 с.
15. Государственный архив Российской Федерации в Москве (ГА РФ). Министерство высшего и среднего специального образования СССР. — Ф. 9606. — Ед. хр. 5673. — 220 лист.
16. ГА РФ. — Ф. 9606. — Оп. 1. — Ед. хр. 4305. — 265 лист.
17. Даниленко В.М. Відрядження вчених та спеціалістів України за кордон у 70–80-х роках / В.М. Даниленко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. — К. : Наук, думка, 1992. — Вип. 2. — С. 64–71.
18. Даниленко В.М. Науково-технічне співробітництво СФРЮ з країнами-членами РЕВ / В.М. Даниленко // Український історичний журнал. — 1981. — № 1. — С. 83–89.

19. Даниленко В.М. Розвиток багатосторонніх економічних відносин СФРЮ з країнами-членами РЕВ / В.М. Даниленко // Історичні дослідження. Історія зарубіжних країн. Респ. міжвідомч. зб. — К. : Наук, думка, 1982. — Вип. 8. — С. 66–76.
20. Даниленко В.М. Розвиток спеціалізації і кооперування виробництва між СФРЮ і країнами-членами РЕВ / В.М. Даниленко // Економіка Рад. України. — 1982. — № 2. — С.73–77.
21. Даниленко В.М. Сотрудничество СФРЮ со странами членами СЭВ / В.М. Даниленко. — К. : Академия наук Украинской ССР, Институт истории, 1987. — 112 с.
22. Даниленко В.М. Співробітництво вищих навчальних закладів УРСР і Югославії (60–70-ті роки) / В.М. Даниленко // Проблеми слов'янознавства. — Львів, 1985. — Вип. 32. — С. 73–77.
23. Даниленко В.М. Співробітництво країн-членів РЕВ: критичний аналіз проблем / В.М. Даниленко. — К., 1989. — 48 с.
24. Даниленко В.М. Україна в наукових та науково-технічних зв'язках східноєвропейських країн (1950–80-ті рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 / В.М. Даниленко. — К., 1995. — 365 с.
25. Даниленко В.М. Участь Української РСР у радянсько-югославському науково-технічному й культурному співробітництві / В.М. Даниленко // Український історичний журнал. — К., 1983. — № 6. — С. 44–51.
26. Даниленко В.М. Экономическое и научно-техническое сотрудничество СССР и Югославии и участие в ней Украины / В.М. Даниленко // Украина во взаимосвязях славянских народов. — К. : Наукова думка, 1983. — С.179–189.
27. Даниленко В.М. Экономическое сотрудничество Югославии со странами-членами СЭВ / В.М. Даниленко // На путях дружбы и сотрудничества. — К. : Наук, думка, 1981. — С. 223–232.
28. Закревська Я.В. Нариси з діалектичного словотвору в ареальному аспекті / Я.В. Закревська. — К., 1976. — 210 с.
29. Зустріч в Сербії // Прапор комунізму. — 3 березня 1981 р. — С. 3.
30. Кистић М. Један извештај о српским насељима у Русији ушчи стогодишњице 1752–1852 / М. Кистић // Гласник историског друштва у Новом Саду, 1929. — С.108–110.
31. Кистић М. Михайло Максимовић, сатири чар наше друштва XVIII века / М. Кистић // Зборник Матице Српке за књижевност и језик. — 1953 — С. 62–72.
32. Кистић М. Српска насеље у Русији Ново Србија и Славеносрбија / М. Кистић // Српски етнографски зборник Српске краљев. академије. — Београд, 1923. — Књ. XXXVI. — 137 с.
33. Кузнецов В. Гигант расправляет плечи / В. Кузнецов // Сельская жизнь. — 29 ноября 1986. — С. 3.
34. Кузьма Г. Руку дружби, вуз-побратим! / Г. Кузьма // Закарпатська правда. — 5 вересня 1981 р. — С. 2.
35. Курас І. Взаємозв'язки України та Македонії: новітній період / Іван Федорович Курас // Македонско-українські культурні врски (X–XX век) — Македонсько-українські культурні зв'язки (X–XX ст.). — Скоп'є : Македонська академія наук і мистецтв, 2004. — С. 45–56.
36. Летопис 1974. Македонска академија на науките и зметностите. — Скопје, 1975. — 143 с.
37. Летопис 1975. Македонска академија на науките и зметностите. — Скопје, 1976. — 103 с.
38. Летопис 1994. Македонска академија на науките и зметностите. — Скопје, 1994. — 214 с.
39. Македонские переселены и формирование македонского полка в России в XVIII веке. Македония и македонцы в прошлом. Институт за национални историја [Текст]. — Скопје, 1870. — С.171–172.
40. Марунчак М. Українці в Румунії, Чехо-Словаччині, Польщі, Югославії / М. Марунчак. — Вінніпег, 1969. — 64 с.
41. Пашич Н. Противоречия развития социалистической самоуправленческой демократии в Югославии / Н. Пашич // Коммунист. — 1988. — № 7. — С. 110–115.
42. Петровић Д. Рец. на кн.: Закревська Я.В. Нариси з діалектичного словотвору в ареальному аспекті / Д. Петровић // Зборник за филологичију и лингвистикук. — Нови Сад, 1978. — № 21/2.
43. Поточний архів. Міністерство освіти і науки України. Папка 1985 р. Довідка про науково-технічну співпрацю вищої школи УРСР та СР Хорватії. — Вересень 1985 р. — 80 арк.
44. Поточний архів. Міністерство освіти і науки України. Папка 1985 р. Папка 1987 р. Довідкові матеріали про науково-технічну співпрацю з вузами СФРЮ. — Грудень 1987 р. — 90 арк.
45. Поточний архів. Президія НАН України. Папка 1985 р. Югославія. — Грудень 1985 р. — 49 арк.
46. Репринцев В.Ф. Міжнародні наукові зв'язки Інституту історії АН УРСР в 1978–1979 рр. / В.Ф. Репринцев // Український історичний журнал. — 1980. — № 5. — С. 155–158.
47. Скерлић Ј. Српска књижевност у XVIII веку / Ј. Скерлић // Сабране дела. — Београд, 1966. — Књ. 9. — С. 100–104.
48. Сохань П.С. Большой праздник трудящихся социалистической Югославии / П.С. Сохань // Коммунист Украины. — 1975. — №. 11. — С. 74–86.
49. Социалистическая Федеративная Республика Югославия : справочник [сост. Л.А. Никифоров, Ю.Л. Островидов]. — М. : Издательство политической литературы, 1985. — 126 с.

50. Тягуненко Л. Важное событие в жизни коммунистов Югославии / Л. Тягуненко // Коммунист. — 1987. — № 2. — С. 90–98.
51. Українське слов'янське мовознавство: [зб. праць під ред. Й.О. Дзєндзелівського] / Наук. тов. ім. Т. Шевченка. — Львів, 1996. — 519 с.
52. Українсько-сербські історично-культурні взаємозв'язки : каталог книжкової виставки з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України; Нац. б-ка України імені В.І. Вернадського / [уклад.: І.Д. Войченко та ін.]. — К., 2005. — 109 с.
53. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України у Києві (ЦДАВО у Києві). — Ф. 5111. — Оп. 1. — Спр. 95. — 210 арк.
54. ЦДАВО у Києві. — Ф. 4648. — Оп. 1. — Спр. 299. — 232 арк.
55. ЦДАВО у Києві. — Ф. 2. — Оп. 14. — Спр. 2972. — 380 арк.
56. ЦДАВО у Києві. — Ф. 2. — Оп. 14. — Спр. 3864. — 215 арк.
57. ЦДАВО у Києві. — Ф. 5111. — Оп. 1. — Спр. 1808. — 336 арк.
58. ЦДАВО у Києві. — Ф. 5111. — Оп. 1. — Спр. 2346. — 340 арк.
59. ЦДАВО у Києві. — Ф. 5111. — Оп. 1. — Спр. 1936. — 308 арк.
60. ЦДАВО у Києві. — Ф. 5111. — Оп. 1. — Спр. 2073. — 230 арк.
61. ЦДАВО у Києві. — Ф. 5111. — Оп. 1. — Спр. 227. — 320 арк.
62. Центральний державний архів громадських об'єднань України у Києві (ЦДАГО України). — Ф. 1. — Оп. 24, ч. II. — Спр. 4579. — 506 арк.
63. Deak L. Čehoslovačko-jugoslavenski odnosi 1935–1939 / L. Deak // Zbornik historiskog institute Jugoslavenska Akademije u Zagrebu. Vol. 10. Ur. Ljubo Boban. — Zagreb : JAZU, 1980. — S 111–207.
64. Југословенко-булгарска сарадња током другог светског рата у борби против фашизма // Југ. истор. часопис. — Скопје, 1969. — № XIX, ч. 4. — С. 204–210.
65. Petrović R. Franjo Račkio istorijskom pravu na Boznu I Hercegovinu / R. Petrović // Zbornik historiskog institute Jugoslavenska Akademije u Zagrebu. Vol. 9. Ur. Ljubo Boban. — Zagreb. : JAZU, 1979. — S. 217–225.
66. Poročilo o delu Akademije // Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. 1960. Založila SAZU v Ljubljani, 1961. — № 11. — 127 s.
67. Poročilo o delu Akademije // Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. 1964. Založila SAZU v Ljubljani, 1965. — № 15. — 182 s.
68. Snage i putovi rata i mira. Znanstvena konferencija u povody 30. obljetnica završetca drugog svijetskog rata. Zagreb. 8–13 rujna 1975. Zagreb, 1978. — 808 s.

REFERENCES

1. Beskromnyi V. SFRYu: problemy nauchno-texnycheskogo razvitiya / V. Beskromnyi // ВРУ. — 1985. — № 70. — С. 31–34.
2. Bilodid I.K. Vuk Karadzhych v istorii ukrajinско-serbskykh naukovykh zviazkiv. Vidznachennia 100-richchia z dnia smerti Vuka Karadzhycha v Yugoslaviii i uchast u niomu radianskykh uchenykh / I.K. Bilodid. — K. : Naukova dumka, 1965. — 47 s.
3. Vuletič V. Izuchenie russkoy lyteratury i russkogo yazyka za rubezhom / V. Vuletič, B. Kosanovich // Vestnik Moskovskogo universiteta. Filologiya. — M., 1969. — № 3. — S. 84–87.
4. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1949. — Књ. I. — Sv.1–2. — 332 s.
5. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1950. — Књ. II. — Sv. 1. — 238 s.
6. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1957. — Књ. IX. — Sv. 2. — 216 s.
7. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1958. — Књ. IX. — Sv. 4. — 146 s.
8. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1958. — Књ. X. — Sv. 1. — 146 s.
9. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1959. — Књ. XI. — Sv. 1. — 115 s.
10. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1973. — Књ. XXIV. — Sv. 2. — S. 201–437.
11. Glasnyk. Srpska akademije nauka. — Beograd, 1974. — Књ. XXV. — Sv. 2. — S. 200–472.
12. Godyshňak. Srpska akademije nauka. — 1957. — T. 64 — 325 s.
13. Godyshňak. Srpska akademije nauka. — 1957. — T. 64 — 325 s.
14. Godyshňak. Srpska akademije nauka. — 1996. — Beograd, 1997. — T. 103 — 643 s.
15. Gosudarstvennyi arkhiv Rossyiskoi Federatsii v Moskve (GA RF). Ministerstvo vysshego i srednego spetsialnogo obrazovaniya SSSR. — F. 9606. — Ed. khr. 5673. — 220 l.
16. GA RF. — F. 9606. — Op. 1. — Ed. khr. 4305. — 265 l.
17. Danylenko V.M. Vidriadzhennia vchenykh ta spetsialistiv Ukraiiiny za kordon u 70–80-x rokakh / V.M. Danylenko // Mizhnarodni zviazky Ukraiiiny: naukovi poshuky i znakhidky. — K. : Nauk. dumka, 1992. — Vyr. 2. — S. 64–71.

18. Danylenko V.M. Naukovo-tehnikhne spivrobitnytstvo SFRYu z krainamy-chlenamy REV / V.M. Danylenko // Ukrayinskyi istorychnyi zhurnal. — 1981. — № 1. — S. 83–89.
19. Danylenko V.M. Rozvytok bagatostoronnikh ekonomichnykh vidnosyn SFRYu z krainamy-chlenamy REV / V.M. Danylenko // Istorychni doslidzhennia. Istoriia zarubizhnykh krain. Resp. mizhvidomch. zb. — K. : Nauk. dumka, 1982. — Vyp.8. — S. 66–76.
20. Danylenko V.M. Rozvytok specializaciyi i kooperuvannya vyrobnyctva mizh SFRYu i krainamy-chlenamy REV / V.M. Danylenko // Ekonomika Rad. Ukrayiny. — 1982, — № 2. — S. 73–77.
21. Danilenko V.M. Sotrudnichestvo SFRYu so stranami chlenami SEV / V.M. Danilenko. — K. : Akademiia nauk Ukrainy SSR. Institut istorii, 1987. — 112 s.
22. Danylenko V.M. Spivrobitnytstvo vyshchych navchalnykh zakladiv URSS i Yugoslavii (60–70-ti roky) / V.M. Danylenko // Problemy slovianoznavstva. — Lviv, 1985. — Vyp. 32. — S. 73–77.
23. Danylenko V.M. Spivrobitnytstvo krain-chleniv REV: krytychni analiz problem / V.M. Danylenko. — K., 1989. — 48 s
24. Danylenko V.M. Ukraina v naukovykh ta naukovo-tehnikhnykh zviyazkakh skhidnoevropeiskykh krain (1950–80-ti rr.) : dys. ... doktora ist. nauk : 07.00.02 / V.M. Danylenko — K., 1995. — 365 s.
25. Danylenko V.M. Uchast Ukrainy RSR u radiansko-yugoslavskom naukovo-tehnikhnomu i kulturnomu spivrobitnytstvi / V.M. Danylenko // Ukrayinskyi istorychnyi zhurnal. — K., 1983. — № 6. — S. 44–51.
26. Danilenko V.M. Ekonomicheskoye y nauchno-tehnikhnyeskoje sotrudnichestvo SSSR i Yugoslavii i uchastie v ney Ukrainy / V.M. Danilenko // Ukraina vo vzaimosvyazyakh slavyanskikh narodov. — K. : Naukova dumka, 1983. — S. 179–189.
27. Danilenko V.M. Ekonomicheskoye sotrudnichestvo Yugoslavii so stranami-chlenami SEV / V.M. Danilenko // Na putyakh druzhby i sotrudnichestva. — K. : Nauk. dumka, 1981. — S. 223–232.
28. Zakrevska Ya.V. Narisy z dialektychnoho slovotvoru v arealnomu aspekti / Ya.V. Zakrevska. — K., 1976. — 210 s.
29. Zustrichi v Serbii [Tekst] // Prapor komunizmu. — 3 berez. 1981 r. — C. 3.
30. Kystyĭ M. Jedan yzveshtaj o srpskom naseľma u Rusyji ushhchy stogodyshnyce 1752–1852 / M. Kystyĭ // Glasnyk ystorskog drushtva u Novom Sadu, 1929. — S. 108–110.
31. Kystyĭ M. Мухажло Максимовыĭ, satyry` char nashe drushtva XVIII veka / M. Kystyĭ // Zbornyk Matyce Srpske za knyazhevnost y jezyk. — 1953 — S. 62–72.
32. Kystyĭ M. Srpska naseľe u Rusyji Novo Srbyja y Slavenosrbyja / Kystyĭ M. // Srpsky etnografsky zbornyk Srpske kraľev. akademije. — Beograd, 1923. — Књ. XXXVI. — 137 s.
33. Kuznetsov V. Gigant raspravlyayet plechi / V. Kuznetsov // Selskaya zhizn. — 29 noyabrya 1986. — S. 3.
34. Kuzma G. Ruku druzhby, vuz-pobratim! / G. Kuzma // Zakarpatska pravda. — 5 veres. 1981 r. — C. 2.
35. Kuras I. Vzaiemozviyazky Ukrainy ta Makedonii: novitnii period / Ivan Fedorovykh Kuras // Makedonsko-ukrayinsky kulturny vrsky (X–XX vek) — Makedonsko-ukrayinski kulturni zviyazky (X–XX st.). Zbirnyk naukovoi konferentsii. 21–23 zhovtnia 2003 rik. — Skopje : Makedonska akademiia nauk i mystetstv, 2004. — S. 45–56.
36. Letopys 1974. Makedonska akademiia na naukite i zmetnostite. — Skopje, 1975. — 143 s.
37. Letopys 1975. Makedonska akademiia na naukite i zmetnostite. — Skopje, 1976. — 103 s.
38. Letopys 1994. Makedonska akademiia na naukite i zmetnostite. — Skopje, 1994. — 214 s.
39. Makedonskie pereseleny i formirovaniye makedonskogo polka v Rossii v XVIII veke. Makedoniyia i makedontsy v proshlom. Institut za natsionalni istoryya [Tekst]. — Skopje, 1870. — S. 171–172.
40. Marunchak M. Ukrayintsi v Rumunii, Chekho-Slovachchyni, Polshchi, Yugoslavii / M. Marunchak. — Vinnipeg, 1969. — 64 s.
41. Pashyĭ N. Protivorechiya razvytyya sotsialisticheskoy samoupravlecheskoi demokratii v Yugoslavii / N. Pashyĭ // Kommunist. — 1988. — № 7. — S. 110–115.
42. Petrovyĭ D. Rets. na kn.: Zakrevska Ya. V. Narisy z dialektychnoho slovotvoru v arealnomu aspekti // Zbornyk za fylologychyju y lyngvystykuk / D. Petrovyĭ. — Novy Sad, 1978. — № 21/2.
43. Potochnyi arkhiv. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny. Papka 1985 r. Dovidka pro naukovo-tehnikhnu spivpratsiu vyshchoi shkoly URSS ta SR Khorvatii. — Veresen 1985 r. — 80 ark.
44. Potochnyi arkhiv. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny. Papka 1985 r. Papka 1987 r. Dovidkovi materialy pro naukovo-tehnikhnu spivpratsiu z vuzamy SFRYu. — Gruđen 1987 r. — 90 ark.
45. Potochnyi arkhiv. Prezydiia NAN Ukrayiny. Papka 1985 r. Yugoslaviia. — Gruđen 1985 r. — 49 ark.
46. Repryntsev V.F. Mizhnarodni naukovy zviyazky Instytutu istorii AN URSS v 1978–1979 rr. / V.F. Repryntsev // Ukrainy istorychnyi zhurnal. — 1980. — № 5. — S. 155–158.
47. Skerlyĭ J. Srpska knyazhevnost u XVIII veku / J. Skerlyĭ // Sabrane dela. — Beograd, 1966. — Књ. 9. — S. 100–104.
48. Sokhan P.S. Bolshoy prazdnik trudiashchikhsya sotsialisticheskoy Yugoslavii / P.S. Sokhan // Kommunist Ukrainy. — 1975. — № 11. — S. 74–86.
49. Sotsialisticheskaya Federativnaya Respublika Yugoslaviya. SFRYu. Spravochnik [sost. L.A. Nikiforov, Yu.L. Ostrovidov] Izd. tretye. — M. : Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1985. — 126 s.

50. Tiagunenko L. Vazhnoye sobytiye v zhizni kommunistov Yugoslavii / L. Tiagunenko // Kommunist. — 1987. — № 2. — S. 90–98.
51. Ukrainske slovianske movoznavstvo : [Zb. prats pid red. Dzendzelivskoho Y.O.] / Nauk. tov. im. T. Shevchenka. — Lviv, 1996. — 519 s.
52. Ukrainsko-serbski istorychno-kulturni vzaiemozviazky: Katalog knyzhkovoi vystavky z fondiv Natsionalnoi biblioteki Ukrayiny imeni V.I. Vernadskoho NAN Ukrainy; Nats. b-ka Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho / [Uklad.: I.D. Voichenko ta in.]. — K., 2005. — 109 s.
53. Centralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy u Kyievi (CzDAVO u Kyievi). — F. 5111. — Op.1. — Spr. 95. — 210 ark.
54. TsDAVO u Kyievi. — F. 4648. — Op. 1. — Spr. 299. — 232 ark.
55. TsDAVO u Kyievi. — F. 2. — Op. 14. — Spr. 2972. — 380 ark.
56. TsDAVO u Kyievi. — F. 2. — Op. 14. — Spr. 3864. — 215 ark.
57. TsDAVO u Kyievi. — F. 5111. — Op. 1. — Spr. 1808. — 336 ark.
58. TsDAVO u Kyievi. — F. 5111. — Op. 1. — Spr. 2346. — 340 ark.
59. TsDAVO u Kyievi. — F. 5111. — Op. 1. — Spr. 1936. — 308 ark.
60. TsDAVO u Kyievi. — F. 5111. — Op. 1. — Spr. 2073. — 230 ark.
61. TsDAVO u Kyievi. — F. 5111. — Op. 1. — Spr. 227. — 320 ark.
62. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv Hromadskykh obiednan Ukrainy u Kyievi (TsDAHO Ukrainy). — F. 1. — Op. 24, ch. II. — Spr. 4579. — 506 ark.
63. Deak L. Čehoslovačko-jugoslavenski odnosi 1935–1939 / L. Deak // Zbornik historiskog institute Jugoslavenska Akademije u Zagrebu. Vol. 10. Ur. Ljubo Boban. — Zagreb : JAZU, 1980. — S 111–207.
64. Jugoslovenko-bulgarska saradnja tokom drugog svetskog rata u borby protyv fashyzma // Jug. ysttor. chasopys. — Skopje, 1969. — № XIX, ch. 4. — S. 204–210.
65. Petrović R. Franjo Račkio istorijskom pravu na Boznu I Hercegovinu / R. Petrović // Zbornik historiskog institute Jugoslavenska Akademije u Zagrebu. Vol. 9. Ur. Ljubo Boban. — Zagreb : JAZU, 1979. — S. 217–225.
66. Poročilo o delu Akademije // Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. 1960. Založila SAZU v Ljubljani, 1961. — № 11. — 127 s.
67. Poročilo o delu Akademije // Letopis Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. 1964. Založila SAZU v Ljubljani, 1965. — № 15. — 182 s.
68. Snage i putovi rata i mira. Znanstvena konferencija u povody 30. obljetnica završetca drugog svijetskog rata. Zagreb. 8–13 rujna 1975. — Zagreb, 1978. — 808 s.

Галина Саган

СПЕЦИФИКА КОНТАКТОВ УКРАИНСКИХ И ЮГОСЛАВСКИХ УЧЕНЫХ В 50–80-е ГОДЫ XX в.

В статье в результате изучения новых архивных документов раскрыты направления, особенности и формы сотрудничества между украинскими и югославскими учеными. Выяснено влияние государственной политики как УССР, так и СФРЮ на содержание контактов. Показано значение личностного фактора в разворачивании связей между учеными. Отмечено, что пренебрежение интересами последних, отсутствие должного внимания к научным институциям со стороны власти негативно отражается на международном авторитете страны и действительности ее руководства.

Ключевые слова: научные связи, украинские и югославские ученые, культурное сотрудничество.

Halyna Sahan

SPECIFICITY OF CONTACTS BETWEEN UKRAINIAN AND YUGOSLAVIAN SCIENTISTS IN THE 50–80s OF 20th CENTURY

Modern integration processes require strong contacts with the international community in all areas of social development. Science as an engine of progress should take the leading position to hold the overall progress of the country. Experience, that Ukrainian scientific organizations have, is quite important in the search for new directions and forms of cooperation. The purpose of this study is to explore a similar experience that has accumulated, as a result of contacts between Ukrainian scientists and Yugoslav scientists during 50–80s of the 20th century. The relevance of this study is enhanced by the fact that the current relations of Ukraine with the newly independent countries that emerged on the post-Yugoslav territory are very scanty, comparing

with the second half of the 20th century. Thus, the study of the past experience should help overcome the current shortage of relations with Balkan countries.

In general, during the post-war period up to the 90s of the 20th century Yugoslav and Ukrainian scientists have collaborated in various fields of scientific knowledge, but it is fair to say, however, that these contacts were not regular and the potential of both sides was used only partially. Successful results were achieved primarily in agriculture. The result of international cooperation, in the mid 60s of the 20th century, was the introduction of a new method (Coconut palmettos) of fruit trees formation (gardens in the 34 farms of the Crimea). In 80s of the 20th century Novisadskii and Zemunskii Research Centers had a possibility to share new developments of breeding with the Kharkiv Institute of Plant Production, Breeding and Genetics and with the Odesa All-Union of Selection and Genetics Institute.

Universities of Ukraine and SFRY established contacts in the scientific field. Specifically the cooperation was developed between the universities of Kharkiv and Sarajevo, Novi Sadu and Uzhgorod, Kyiv and Zagreb. During the 60–80s of the 20th century, the most productive relationships were between Taras Shevchenko National University of Kyiv and University of Zagreb. During this period it was sent 52 teachers and 197 students from Kyiv to Zagreb University. Accordingly, KNU received 60 teachers and about 200 students from Zagreb.

The level of cooperation between Yugoslav and Ukrainian philologists among other things demonstrates the results of translation activity. In particular, during the Soviet system works of Yugoslav authors were published 78 times a total circulation of more than 3.8 million copies.

Certainly, Yugoslavia was ready to deepen cooperation with scientific institutions of Ukraine. However, the closed nature of the USSR's research institutions and limited access to the world stage forced SFRY to cut plans for cooperation with Ukrainian counterparts. Basically, instead of direct communication scientists were forced to be limited in acquaintance with each other's successes through the scientific literature, which with less obstacles got to Yugoslavia and Ukraine.

Key words: scientific relations, Ukrainian and Yugoslav scientists, cultural cooperation.

УДК [327:351.863]:[338.47+620.9](477+479.24)

Олександр Дуднік

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ТРАНСПОРТНО-ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СПІВПРАЦІ З АЗЕРБАЙДЖАНОМ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ ст.

У статті висвітлено недоліки національної безпеки України на прикладі виникнення проблем у розвитку українсько-азербайджанської співпраці в транспортно-енергетичній сфері.

Ключові слова: національна безпека, транспортно-енергетична сфера, нафтопроводи, іноземні інвестиції, співробітництво.

Зовнішньополітичні виклики, що поставали перед Україною, висунули низку складних завдань перед країною та суспільством. З-поміж них і забезпечення національної безпеки, зокрема в енергетичній сфері.

На сьогодні енергетична безпека України не гарантована. Тому актуальним на разі є вивчення проблем, що виникли в результаті транспортно-енергетичної співпраці між Україною і Азербайджаном на межі ХХ–ХХІ ст. Це дозволить здійснити порівняльний аналіз дій двох державних механізмів щодо забезпечення і гарантування енергетичної безпеки країни як складника національної. Розв'язання поставлених завдань дасть відповідь на запитання: як гарантувати національну безпеку України сьогодні?

Українські й азербайджанські дослідники приділяють чимало уваги вивченню співробітництва між двома державами в політичній, економічній та культурній сферах. Прикладом є статті Ю. Кіма «Україна-Азербайджан: історія міждержавних зносин» [5], Н. Умарова «Українсько-азербайджанські відносини в енергетичній сфері» [14], колективна монографія азербайджанців М. Гасымлы, А. Дамирова та українського дослідника О. Купчика «Украинско-азербайджанские политические отношения: история и современность» [1].

Серед останніх досліджень варто відзначити праці таких науковців, як «Українсько-азербайджанські відносини на сучасному етапі (1991–2010 рр.)» М. Науменко [8] та